

Література:

1. European Commission. *Language competences for professional mobility*. Brussels: EC, 2020. 48 p.
2. Council of Europe. *European Higher Education Area: Standards and Guidelines for Quality Assurance*. Strasbourg: CoE Publishing, 2015. 64 p.
3. UNESCO. *Media and Information Literacy in Multilingual Environments*. Paris: UNESCO Publishing, 2021. 112 p.
4. Arnold, J., & Fonseca, M. C. *Integrating Language and Professional Competences in Higher Education*. Oxford: Routledge, 2019. 214 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-2-42>

КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Оренчак О. О.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри
романо-германської філології та методики викладання іноземних мов
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Коваленко К.

*магістрантка факультету іноземних мов, медіа та психології
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Сучасне українське перекладознавство постає як виважена струнка система, що має свою теорію, практику, історію та методологію перекладу. Враховуючи міждисциплінарний зв'язок, український переклад виявляє перетин лінгвістики, історії літератури, поезики, стилістики, порівняльної типології мов, естетики, культурології, психології творчості тощо. У контексті сучасних лінгвістичних напрацювань особливе місце заслуговує лінгвокультурологічний підхід, що відкриває нові можливості літературного перекладу на перетині лінгвістики та культурології. Лінгвістичний аспект перекладу традиційно включає фонологію, граматику, лексику, синтаксис, ономастику, лінгвостилістику та лінгвістичну типологію мов. Культурологія додає перекладу культурологічного спрямування, зумовлює взаємозв'язок концепції динамічної (комунікативної) еквівалентності та культурно-етнічних аспектів перекладу, актуалізує культурну зумовленість та смислову асиміляцію у поняттях «картина

світу», «авторська картина світу», концепт, «лінгвоетнічний бар'єр» тощо.

У дослідницьких проєктах продовжує превалювати тенденція дослідження проблем перекладу в межах лінгвістичної науки, тож переклад традиційно розглядається як лінгвістичний феномен. Проте в умовах міжкультурної комунікації він набуває функцій культурної трансляції. Суперечності між лінгвістичними функціями перекладу та функціями культурної еквівалентності становлять основу проблеми художнього перекладу як культурного явища та його практичного потенціалу в міжкультурній комунікації.

Переклад є новою інтерпретацією оригіналу і надає тексту оригіналу нових вимірів, вводить його в іншу культурну систему, таким чином, текст можна розглядати як одну з форм існування культури. Текст, з одного боку, є частиною культури, а з іншого – є одночасно її необхідним компонентом, що розкриває особливості національного характеру, морально-естетичний ідеал народу, так чи інакше пов'язаний із загальнолюдською системою культурних цінностей. У текстовому спілкуванні може переважати установка на обмін не фактами, а інтерпретаціями, картинами світу, зокрема культурними. При цьому вплив на адресата відбувається опосередковано, оскільки текстове спілкування розірване в часі і належить сфері культури. Воно підпорядковується системі семіотичних кодів культури, що стоїть над мовою і над текстом та детермінує вибір усіх основних параметрів рішення тексту. Образи, розраховані на асоціації, які характерні для однієї культурної картини світу, можуть ускладнити сприйняття художнього твору іншомовним читачем, оскільки культурні образи породжують у представника цієї культури не лише яскраві уявлення, а й глибокі почуття і переживання, властиві тільки для однієї культури.

На нашу думку, текст має насамперед культурологічну спрямованість. У художньому тексті за зображеними картинами життя завжди присутній підтекстовий, інтерпретаційний план, вторинна дійсність. Дослідниками теорії тексту акцентується увага на тому, що сприйняття тексту забезпечується не тільки мовними та графічними одиницями й засобами, а й загальним обсягом знань, на основі якого здійснюється текстотворення та його декодування. Для художнього перекладу фактично має значення лише та частина фонових знань, що належить до явищ, специфічних для іншої культури, іншої країни, і необхідна читачам перекладеного твору, щоб без втрат засвоїти в деталях його зміст.

Беручи до уваги той факт, що художній текст відображає національно-культурний аспект, тобто характерні риси даної культури, можна стверджувати, що він виступає як носій і джерело об'єктивної інформації про світ. У цьому сенсі велику роль відіграють специфічні

образи світу та культурні картини світу. До загальної колективної культурної картини завжди додається індивідуальна, унікальна і неповторна картина, яка створюється у кожного автора кожної конкретної історичної епохи.

Основою категоріального апарату лінгвокультурології є поняття картина світу, мовна особистість, концепт. Концепт у лінгвокультурних текстах є вербалізованим культурним значенням. Провідна відмінна риса лінгвоконцепту полягає в його етнокультурній самобутності. Увага до мовного, символічного вияву концепту формує його лінгвістичне та культурне розуміння. Лінгвоконцепт включається в лексичну систему, його місце там визначає контури значущості концепту в даній лінгвокультурі. Один із найефективніших способів виокремлення національно-специфічних концептів можна вважати їх міжмовне зіставлення.

Доперекладацький етап перекладу художнього твору включає важливий лінгвістичний аналіз, що суміжний із літературознавчим аналізом. За Л. А. Новіковим, виокремлюємо три види лінгвістичного аналізу: «лінгвістичний коментар, лінгвостилістичний аналіз та цілісний багатоаспектний аналіз із позицій категорії образу автора» [2, с. 12]. Лінгвістичний коментар – це суто мовний рівень тексту, часом залучаючи сюди екстралінгвістичний рівень (культурно-реалістичні реалії). Робота із художнім текстом на цьому рівні включає словникову роботу чи так званий підрядковий переклад (пояснення незрозумілих слів, архаїчних чи діалектних слів та виразів, граматичних конструкцій тощо). Лінгвостилістичний аналіз передбачає вивчення естетичного впливу художнього слова, тобто вивчення образотворчих засобів та прийомів, його «ключових» тропів, поетичних фігур, що забезпечують художньо-образний рівень сприйняття художнього тексту. Зрештою, цілісний багаторівневий аналіз художнього тексту із точки зору категорії образу автора забезпечує адекватний рівень передавання лінгвокультурної складової, без чого художній переклад не є повноцінним. Авторська картина світу в цьому контексті є домінантною категорією художнього перекладу як лінгвістичного феномену.

Категорія образу автора забезпечує цілісний синтезуючий лінгвістичний аналіз. Він включає розкриття художньо-образної поетичної структури тексту, ідейно-художній зміст твору та систему мовних образотворчих засобів. Вихідна картина світу, пов'язана безпосередньо із авторською картиною світу та етнокультурною специфікою етносу та соціуму, для перекладача мусить бути розумним балансом між авторською картиною світу та власною індивідуальною картиною світу, що є ідеальною моделлю навколишньої дійсності. У процесі перекладу слід визначити оптимальні засоби для врахування цієї специфіки перекладного дискурсу.

Саме авторська картина світу, становлячи основу творчої індивідуальності письменника, і втілюється в його художньому творі. Перед перекладачем постають два завдання: з одного боку, він має зберегти авторські культурні маркери, а з іншого – допомогти перекладачеві розпізнати іншокультурні маркери, часто адаптуючи їх, роблячи їх прийнятними для сприйняття реципієнта. У цьому випадку роль перекладача багато в чому зумовлюється його «бікультурним» статусом. Сприймаючи текст, він не тільки витлумачує його зміст і комунікативну інтенцію відправника, а й дивиться на нього очима носія іншої культури.

Отже, аналіз художнього перекладу як лінгвокультурного феномену дає змогу зробити висновок, що у першу чергу аналізується культурна складова мови, тобто такий переклад є втіленням мовних особливостей, пов'язаних із національно-специфічними ознаками різних видів текстів. Ми сприймаємо художній переклад як культурологічне явище, засіб міжкультурних контактів. Це різновид комунікативної діяльності, спрямований, з одного боку, на вихідну культуру та мову, а з іншого – на культуру, мовою якою виконаний переклад.

Література:

1. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Навчальний посібник. К.: Юніверс, 2002. 280 с.
2. Некряч Т. Є., Чала Ю. П. Через терни до зірок: Труднощі перекладу художніх творів. Вінниця: Нова книга, 2008. 195 с.
3. Чередниченко О. І. Об'єднавча функція мови // Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. К.: КНУ, 2003. С. 3-7.
4. Wierzbicka, A. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. Berlin, 1991. 502 p.